

MARKOVICS MILÁN MÓR¹**Egyházi személyek meghatározó és kiaknázatlan jelenléte a hadseregekben, különös tekintettel az iszlám hitű tábori imámokra****The Decisive and Untapped Presence of Ecclesiastic Personnel in the Military, Specifically Imams****Absztrakt**

A tárgyalt témában sorra veszem a keresztény, a zsidó és az iszlám katonák lelki gondozásáért felelős egyházi személyek szolgálatának bemutatását abból a szempontból, ami túlmutat általános kötelességeiken, vagyis a vallás szabad gyakorlásának biztosításán. Példákon keresztül igyekszem igazolni, hogy a hadseregben jelenlévő egyházi személyek hatással vannak a katonákra, a hadsereg életére és arra a környezetre is, amelyben a hadsereg tevékenykedik. Ezeknek a hatásoknak még politikai, közéleti, kulturális vonzata is lehet, mely felvetheti egy alaposabb biztonsági és szisztematikus vizsgálat igényét. Ezek azonban várhatóan nem csak veszélyt, hanem számos eddig fel nem tárt lehetőséget is feltárhatnak.

Kulcsszavak: tábori lelkész, tábori imám, tábori imám, vallásgyakorlás

Abstract

In the topic discussed I am presenting the ecclesiastic personnel in the armies responsible for the spiritual care of Christian, Jewish and Islamic soldiers beyond the perspective of their general duty -ensuring the free practice of religion. Through examples I try to prove that the presence of church members in the army has an impact on soldiers, on the army's life itself and on the environment in which the military organization is active. These effects could lead to political, public, cultural implications, which could make their more thorough and systematic security investigation necessary. This could not only mean danger, but also a number of possibilities so far undetected.

Keywords: military chaplain, military imam, military rabbi, practice of religion

¹ Katonai Ordinariátus (tábori lelkész) – Military Ordinariate (military chaplain), E-mail: milan-mor@gmail.com; ORCID: 0000-0002-6577-8513.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

BEVEZETÉS

Az egyházi, illetve vallást képviselő személyek jelenléte a hadseregekben bizonyíthatóan az ókorig visszavezethető, igaz intézményes formában csak az állandó hadseregek kialakulásával találkozhatunk velük. Általában az adott területen uralkodó vallás képviselői szolgáltak vallási funkciókkal a hadseregben.² Jelenlétüket koronként meghatározható okok magyarázzák, de van közös pont is bennük. A hangsúlyos hasonlóság a katonák lelki ellátása, vallásuk gyakorlásának biztosítása, a másik, pusztán jelenlétük, mely által a hadseregben egy speciális képzettségű – és ami még fontosabb –, adott valláshoz (egyházhoz) hivatalosan tartozó tag tartózkodik. Ahogy egy hadsereg nemzeti hovatartozása meghatározza jelenlétének formáját (egyenruha, technika, nyelv) úgy tagjainak többségi vallási hovatartozása sajátos kulturális-spirituális háttérrel ad neki. Katonai, biztonsági szempontból biztonsági kockázattal is járhat a valláskülönbség megnyilvánulása a katonák és a műveleti területen élő emberek között, ahogy az egyházi személy jelenléte és sajátos helyzete is.³ Ez a kockázat azonban nem feltétlenül válik biztonságot veszélyeztetővé, hanem válhat eszközzé is a biztonság megszilárdításában. Afganisztáni és iraki műveleti területről származó szóbeli beszámolókból visszatérő fordulat, hogy az iszlám hitű helyiek értékebbnek tartották, ha valaki kereszténynek vallotta magát, mintha ateistának, vallástalannak. A vallási szempontból vett biztonsági tényezők feltárása tehát összetett feladat. Ennek az összetett feladatnak egy szempontját vizsgálva válik érthetővé, hogy az egyházi személy jelenléte nem pusztán egy funkció (a vallás gyakorlásának biztosítója), hanem több szálon működő, sokoldalúan felhasználható és rendszerszemléletben vizsgálható, sok ma még kiaknázatlan lehetőséggel.

A Magyar Honvédség számos műveleti területen teljesít szolgálatot, ahol a vallás érdeklődésének előterébe kerül, elsősorban műveleti és biztonsági okokból. Ennek jelenleg a Magyar Honvédség képességeiben a Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ (CIMIC) a felelős hadrendi elem.⁴ A CIMIC és a Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat (TLSZ) tematikus metszéspontja a vallási kérdések, ugyanakkor, míg előbbi a műveleti feladatok támogatását, azokban való eredményes részvételét célozza meg, addig utóbbi nem műveleti feladatot lát el, hanem a katonák vallási és lelkiismereti szabadságának biztosításában vesz részt. A gyakorlat azonban ennél árnyaltabb. Azon egyházi személyek, akik a hadsereg tagjaiként látják el feladatukat, szervesen részei lesznek azon eseményeknek, melyekkel a hadsereg találkozik. Manapság hazánkban a TLSZ keretei között szolgálatot teljesítő katonalelkészek egyenruhás, minimum tiszti rendfokozattal rendelkező egyházi személyek. Az egyházi személyek jelenlétének sajátos-

² Erről bővebben: Borovi József: A magyar tábori lelkészet története. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1992., forrás: <http://www.ktp.hu/document/borovi-jozsef-magyar-tabori-lelkeszeti-tortenete-1-resz> (letöltve: 2018. 02. 28.)

³ Erről részletesen írt: dr. Ujházi Lóránd: A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása. Szent István Társulat, Budapest, 2014.

⁴ CIMIC https://honvedelem.hu/szervezet/mh_ckelmk (Letöltve: 2018. 02. 25.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

ságait példákön keresztül szeretném megvilágítani, ezekben azonban mind láthatóvá igyekszem tenni az általam fontosnak vélt tartalmát. A ritkán tárgyalt sokoldalú lehetőséget az egyházi személyek hadseregen belüli jelenléte és szolgálata teszi elérhetővé. Hazánkban valamennyire ismertek a lehetőségek a keresztény és zsidó vallású egyházi személyek kapcsán a hadseregben, de szeretnék rávilágítani az iszlám vallás hasonló vonásaira is.

TÁBORI LELKÉSZEK

A keresztény tábori lelkészek sajátos helyzete abban érhető tetten, hogy egyszerre katonák, vagyis egy adott hadsereg (általában egyenruhás, rendfokozatot viselő) tagjai, másrészt egy vallásnak, vagyis egy valamilyen törvényes módon elismert egyháznak a hivatalos képviselői is. Bosznia-Hercegovinában az EUFOR keretében szolgálók között rendszerint jelen van egy tábori lelkész is. Ennek keretében valósult meg például a bosznia-hercegovinai haderő római katolikus tábori püspökénél, Tomo Vukšićnál történt látogatás, melyben a kontingens katolikus tábori lelkésze és az EUFOR törzsfőnökének katonai asszisztense vett részt.⁵ Igaz, a látogatás bemutatkozó jellegű volt, a püspök elmondta, hogy sokat számít egy ilyen kapcsolatfelvétel esetében, hogy az őt meglátogató delegáció tagjai között egy felszentelt pap is jelen van. Irakban a Magyar Honvédség Iraki Kiképzés-Biztosító Kontingens tábori lelkésze a szír ortodox metropolitával, Nicodemus Daoud Matti Sharaffal találkozott, és a katolikus egyház különböző intézményein keresztül része volt az ottani egyházi kötődésű feladatokban.⁶ A Magyar Honvédségben nincs a TLSZ tagjai számára külön meghatározott feladat, mellyel őket a műveletben a vallás gyakorlásának biztosításán túl felhasználni szándékozna. Több írás bizonyítja azonban, hogy a tábori lelkészek a civil közösség és a hadsereg között jelentős közvetítő szerepet töltek be, sokszor nem is ezzel a céllal, hanem csak szolgálatuk végzése által, annak következményeként. Dr. Nádasi Alfonz O.S.B. *Hadinapló* című könyvében számos példa van erre, például a 1944. július 22-i bejegyzésében, melyben a német, lengyel, magyar katonák és a partizánok kapcsán is feladata lett, és egyfajta szellemi híd lett közöttük.⁷ Napjainkban az orosz hadseregbe egyre inkább integrálódó ortodox papok politikai jelentősége, ezért jelenlétük és szavuk súlya jelentős mértékben megnőtt.⁸ Az ukrán 2014-es forradalomban, majd részben a Krim-i válságban és a Kelet-ukrajnai háborúban is jelen voltak, vannak ortodox papok, és az egyház, melyet képviselnek.⁹ Ebben nem jelentenek kivételt a hadseregben szolgáló

⁵ https://honvedelem.hu/cikk/40905_udvariassagi_latogatas_tomo_vuksic_tabori_puspoknel (letöltve: 2018. 02. 25.)

⁶ <https://www.szekesfehervar.hu/uldozott-keresztenyek-a-kozel-keleten-interju> (Letöltve: 2018. 02. 25.)

⁷ Dr. Nádasi Alfonz OSB: *Hadinapló*. Győri Egyházmegyei Levéltár, 2009. forrás: <http://web.axelero.hu/opciokft/hadinaplo.htm>

⁸ Lásd ehhez: <http://www.asianews.it/news-en/Soldier-priests-the-100th-anniversary-of-the-Red-Army-43201.html> (Letöltve: 2018. 02. 28.)

⁹ Ujházi Lóránd: Vallási feszültségek és biztonsági kérdések Ukrajnában. *Seregszemle*, XIII (2015/2–3), 121–135. Ezen kívül lásd: <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/shadow-death-priests>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

lelkészek sem.¹⁰ Tevékenységükkel kulturális, politikai és biztonsági következmények jártak. Tábori lelkészeknek köszönhetően művelési területen történt már árvaház felújítása, vagy Kelet-Timorban egy vallási zavargás kapcsán az Egyesült Államok egyik hadihajóján szolgáló tábori lelkész közvetítésével tudtak tárgyalást kezdeményezni.¹¹ A Moszul külvárosában lévő asszír kolostort korábban az amerikai katonák szállták meg. Már ekkor, 2003-ban egy T-72-es (amit az amerikaiak lőttek ki) lerobbanó ágyúja megsértette a falakat. Korábban is történt tragédia a falak között: muszlim hitű támadók 1743-ban 150 szerzetest végeztek ki, mivel azok nem akartak áttérni. Bár a falakat is megrongálták, a kolostor összességében ép maradt. 1400 év kellett ahhoz, hogy napjainkban az Iszlám Állam végleg lerombolja. 2010-ben lehetett utoljára szentmisét bemutatni a kolostor oltárán, amelyet történetesen Jeffrey Whorton őrnagy római katolikus tábori lelkész celebrált. Az ő közbenjárásának volt köszönhető, hogy az amerikai katonák által csak romos épületnek titulált, és ezért sok helyen méltatlanul kipingált hely és helyzet megváltozzon, és egyfajta katonai turista látványossággá emeljük.¹² Werner Freistetter osztrák tábori püspök így fogalmaz: „Az egész világra kiterjedő szervezet részeként a katolikus lelkészség már a fegyveres erőkből való léténél fogva is globális perspektívát jelent, és ezáltal hozzá tud járulni az állam és a társadalom nacionalista vagy totalitárius tendenciák felé fordulásának megakadályozásához.”¹³

TÁBORI RABBIK

Történelmi szempontból fontos állomás a Kossuth Lajos nevéhez köthető 1848:XX tc., amely szerint a törvényesen bevett vallásfelekezetek tökéletes egyenlősége és viszonyossága alapvető. 1840-ben csak az alsóház szavazta meg a zsidók egyenjogúságát, így az 1848-as tc. nem vonatkozott rájuk, de végül – főleg Löw Lipót tevékenysége okán – tábori rabbik is elkezdtek szolgálni a hadseregben.¹⁴ Löw Lipót tevékenysége nagyban hozzájárult a zsidó emancipációhoz és az 1848-as célok eléréséhez.¹⁵ A tábori rabbikról az Egyesült Magyarországi Izraelita Hitközség honlapjának egy cikke így ír: „A rabbikat elsősor-

[front-line-battle-ukraine-n34461](https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/02/20/dramatic-photos-ukraines-priests-take-an-active-role-in-protests/?utm_term=.78e69deb0582) (Letöltve: 2018. 02. 28.), illetve https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/02/20/dramatic-photos-ukraines-priests-take-an-active-role-in-protests/?utm_term=.78e69deb0582 (Letöltve: 2018. 02. 28.)

¹⁰ Kirill moszkvai pátriárka megvádolt egy katonalelkészt: <https://www.magyarurir.hu/hirek/ukran-valsag-feszultsegek-az-ortodox-egyhazban> (Letöltve: 2018. 02. 28.)

¹¹ A hadihajón egy katolikus tábori lelkész vette fel a kapcsolatot egy Kelet-Timorban szolgáló bíborossal., Forrás: Kim Philip Hansen: *Military Chaplains and Religious Diversity*. Springer, 2012, 28.

¹² Forrás: <https://www.smithsonianmag.com/history/in-iraq-a-monastery-rediscovered-12457610/?no-ist> és

<http://www.nytimes.com/2009/12/19/world/middleeast/19monastery.html> (Letöltve: 2018. 03. 01.)

¹³ Werner Freistetter: A tábori lelkészek a béke evangéliumának szolgálatában. In: *Közös küldetésben, katona és lelkész az ember és a nemzet szolgálatában*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017, 214.

¹⁴ Lásd ehhez: Dr. Varga A. József: *Katonák-lelkészek. Tábori lelkészek*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2010, 46–47, 59.

¹⁵ Vö. Zakar Péter: Tábori rabbik 1848–49-ben. *Múlt és Jövő*, 1998/1, 88–102.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

ban [az ellenség tekintetében] az orosz, majd 1916-tól a román hadsereg állományába tartozó zsidó hadifoglyok hitélete érintette. Az orosz hadseregben több mint félmillió zsidó katona harcolt, akik közül tömegek estek a központi hatalmak haderőinek fogságába. Az egyik legnagyobb orosz hadifoglyótábor Esztergom-Kenyérmezőnél volt, igen nagyszámú zsidó fogollyal. A fogság éve alatt saját hitközségeket szerveztek, a teljes szervezettel, Chevra Kádísával, és maguk közül választott rabbikkal együtt. Volt a tábori rabbi jelenlétének még egy érdekes haszna is. A megszállt, volt orosz területek ukrán és orosz lakossága alapvetően ellenségesen viszonyult az osztrák–magyar katonasághoz, ezzel szemben a nagyszámú zsidó lakosság felszabadítóként fogadta a Monarchia katonáit. A zsidó tiszteknek és a tábori rabbiknak nagy szerepe volt abban, hogy a kölcsönös jóindulat és bizalom kialakulhatott.¹⁶ Manapság a tábori rabbi jelenléte nem az első világháborút idéző nagyszámú zsidó vallású katona miatt jelentős. A Magyar Honvédség két jelenlegi tábori rabbijának írásában olvashatjuk, hogy „vannak katonák, akik hozzájuk fordulnak tanácsért, például az egyik Afganisztánban szolgáló honvéd is kért imakönyvet a tábori rabbinátustól”.¹⁷ A két tábori rabbi jelenleg nem vesz részt külszolgálatokon, nem egyenruhás tagjai a Magyar Honvédségnek, ezért műveleti területen nem jelennek meg, ugyanakkor így is súlya lehet szolgálatuknak, amikor olyan kapcsolatot szeretne erősíteni a hadsereg, amelyben a zsidó vallás, illetve kultúra hangsúlyos. Ilyenre példa az izraeli tábori rabbi látogatása a tatai dandárnál.¹⁸

TÁBORI IMÁMOK

Magyarországot jól ismert kutatók híre teszi nagyobbá, mint Vámbéry Ármin, Germanus Gyula vagy katonák, mint Bem József, Guyon Richárd, Kmetty György. A felsoroltakban a közös, hogy mind áttértek az iszlám hitre.¹⁹ Bosznia-Hercegovina okkupációja (1878), majd annektálása (1908) az Osztrák-Magyar Monarchia területének első nagyobb számú muszlim lakosságát eredményezte.²⁰ A többségében hanafita vallásjogi iskolát követő bosnyák muszlimok viszonylag liberálisnak tekinthetők, hiszen tanításuk szerint az önálló véleménynek helye és értéke van, akkor is, ha a szunnából vagy a hadíszokból az nem vezethető le.²¹ Ennek jelentősége, hogy ez az gondolkodási alap, illetve Kállay Béni boszniai kormányzó a muszlimokkal kapcsolatos békülékeny tevékenysége által könnyebben integrálhatók voltak az Osztrák-Magyar Monarchiába a helyi lakosok. Ez demográfiai átrende-

¹⁶ <http://zsido.com/rabbik-monarchia-hadseregeben/> (Letöltve: 2018. 02. 26.)

¹⁷ Totha Péter Joel – Köves Slomó: Tóra és hadviselés. Zsidók és hadviselés bibliai időkben és napjainkban. In: Közös küldetésben, katona és lelkész az ember és a nemzet szolgálatában. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017. 358.

¹⁸ https://honvedelem.hu/cikk/izraeli_rabbi_a_tatai_dandarnal (Letöltve: 2018. 02. 26.)

¹⁹ Pivárcsi István: Magyar hadvezérek kalandjai. Fapadoskonyv Kft., Budapest, 2015, 35. rész.

²⁰ Tarján M. Tamás: Bosznia-Hercegovina okkupálása. *Rubikon*, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1878_julius_29_bosznia_hercegovina_okkupacioja/ (Letöltve: 2018. 02. 26.)

²¹ The Study of Shi'i Islam: History, Theology and Law, I. B.Tauris, 2014, 335.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

ződést is eredményezett.²² A népvándorlás során jutott el Magyarország területére a török Abdul-Latif hodzsa és a bosnyák származású Durics Hilmi Huszein (Durics H). Utóbbi önéletrajza szerint 1887. november 11-én született Bosna Krupa városában, Kairóban és Konstantinápolyban szerezte meg felsőfokú muszlim teológiai képzését. 1914-ben hívták be mint táborigimámmal, hogy a bosnyák ezrednél szolgáljon, amely kötelékben többségében muszlim katonák harcoltak. Egy tüdő és lábsérülést követő gyógyulás után 1915-ben a Monarchia Hadügyminisztériumától Ferenc József uralkodó által megerősített „mohamedán táborigimámmal” beosztást kapott. Az akkor századosként, majd őrnagyként szolgáló főimám muszlim vallástant is tanított a Bécsi Kadetiskolán. A nem egységes megítélésű „Rongyos Gárda” tagjai magyarok és bosnyákok voltak. A vegyes, de nagy arányban muszlimok által alkotott alakulat egyik vezetője volt Durics H. A Boszniából Magyarországra Kecskemétre, majd Budapestre vándorolt muszlim hitű vezető az állampolgárság elnyerése foglalkoztatta: „Boszniában 1040 hold földem és házam van, de halálbüntetés várna, ha visszamennék. Ezért óhajtok magyar állampolgár lenni.”²³ Germanus Gyula, aki már maga is muszlim lett, ezekről az időkről így ír *„Allah Akbar”* című könyvében: „Indiai tartózkodásom alatt Budapesten megalakult egy magyar mohamedán imagyülekezet. Tagjai többnyire bosnyákok voltak, akik felvették a magyar állampolgárságot. Szervezkedésük után Budán egyikük elénekelte az imára hívó szólamot (edhán), és ez a hír bejárta a mohamedán világ sajtóját, és örömmel töltötte el a muszlim szíveket.”²⁴ Az imagyülekezet a Gül Babáról elnevezett Budai Független Magyar Autonóm Iszlám Vallásközösség nevet kapta, és megszavazták Durics H-t budai vezetői lelkésszé, főmuftivá. Az általa vezetett magyar (sok esetben volt bosnyák) muszlimok és az Abdul-Latif körül lévő török muszlimok között számos ellentét alakult ki. Nehezítette a helyzetet, hogy külföldről sem érkezett segítség, csak számos ígélet.²⁵ Durics H tevékenységét az iszlám kapcsán fejtette ki. Akkor is a hit és vallás motivációja látszik, amikor Magyarországot küzdött és vállalt, illetve fogadott el a hadseregnél beosztást.²⁶ Szolgálatának következményei és körülményei jól mutatják azonban, hogy szerepe a hadseregben és a közéletben hiánypótló volt, amelynek hatása a magyar történelem alakulásában is feltűnik.

TÁBORI IMÁMOK NAPJAINKBAN

2015-ben kiemelkedő hír volt, hogy Ausztriában hatályba lépett az „iszlám törvény”²⁷. Ennek lényege, hogy az iszlám vallásúak szabadon és biztosítottan gyakorolhassák vallásukat. Része, hogy ezt különböző intézményekben is megtehessek (iskolák, kórházak, had-

²² A témához lásd: Kállay Béni: A szerbek története 1780–1815: 1. kötet, A Magyar tudományos akadémia könyvkiadó-hivatala, 1877.

²³ http://magyariszlam.hu/mikmagyar/print.php?type=A&item_id=16 (Letöltve: 2018. 02. 26.)

²⁴ Germanus Gyula: *Allah akbar!* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1976, 96.

²⁵ i. m.

²⁶ Ferenci D. *Ebubekir: Magyarok és iszlám.* demirPPress, Isztambul, 2010, 135–138.o.

²⁷ <http://religion.orf.at/stories/2696523/> (Letöltve: 2018. 02. 26.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

sereg stb.). Egyrészt úgy tűnik tehát, hogy az iszlamizálódó Európa (ez esetben Ausztria²⁸) engedménye ez, másfelől azonban látszik, hogy a törvény nem csak jogokat, hanem kötelezettségeket is megfogalmaz. Ilyen például, hogy külföldről nem támogathatnak anyagilag iszlám közösségeket.²⁹ Ez a radikális iszlám csoportok elfojtását célozta meg. A másik lényeges szempont, hogy „hazaibbra” formálják az iszlámot, ne idegen elem legyen az országban. Abdulmedžid Sijamhodžić muszlim etika tanár Ausztriában. Származása szerint bosnyák, a háború elől menekülve került Ausztriába, Bécsbe. Abba a városba, ahol a muszlimok száma 14% körül mozog már.³⁰ A bécsi iskolákban már iszlám hittanra járnak a legtöbben.³¹ Ezek fényében várható volt a lépés, hogy a muszlim katonák lelkipozícióját meg fogják oldani. Abdulmedžid lett az első tábori imám az 1912-es „iszlám törvény” 2015-es megújítása után. A muszlimok vallásgyakorlása szabadságának biztosítása a kereszténytől eltérhet. „Vallási referensnek” nevezhető személyek szolgálnak a török hadseregben (kifejezetten imámok viszont nincsenek),³² de az iszlám saját struktúrája és vallásgyakorlata nem szükségképpen igényli imámok jelenlétét. Egy muszlim hívő számára tehát inkább szükséges a vallásgyakorlatok végzése, semmint egy lelkipásztorhoz mérhető személy, aki segíti ebben. Az osztrák hírek többnyire arról szólnak, hogy igazán nincs mitől félni, hiszen a tábori imám is megerősítheti, hogy az iszlám hitű osztrák katonák (szám szerint 800-ról tudnak) nem jelentenek veszélyt. Október 26-án (hasonlóan jelentős ünnep, mint nálunk augusztus 20.) először beszélt nyilvánosan a kinevezett tábori imám.³³ Ahogy korábban láttuk az egyházi személyek beszédeik által nagy közönséget érnek el, szavaik az alkalom jellege és a nyilvánosság miatt nagy súllyal bírnak, akár politikai vonzattal. Ausztria Európában úttörő módon áll a témához, és megpróbál kijárni egy számára valóban égető ügyet: a növekedő iszlám hívő lakosság kezelését. Tábori imámok és muszlim katonák tekintetében azonban nem az elsők. Az USA is büszkélkedhet ezzel, de Angliában is van. (A brit hadseregben 650 körüli muszlim katona szolgál.) Spanyolországban például külön laktanyába osztják be a muszlim hitűeket, hogy eljuthassanak a mecsetbe, illetve hogy könnyen elláthatók legyenek saját (halal) étkezésük által, és lehetne folytatni a példákat. Valójában elég nehézkes megszervezni az életüket, különösen, ha valóban mindent akkurátusan betartó muszlimokkal van dolgunk. A tábori imámok azonban mind hűek ah-

²⁸ Másfél évtized alatt megduplázódott az Ausztriában élő muszlimok száma, jelenleg 700 ezer fő.

Forrás: <https://diepresse.com/home/panorama/religion/5263601/Zahl-der-Muslime-in-Oesterreich-seit-2001-verdoppelt> (Letöltve: 2018. 02. 26.)

²⁹ Ez feszültséget is keltett, hiszen többnyire nem terrorista csoportokat támogatnak külföldi pénzekből, hanem például sok imám és közösség törökországi iszlám szervezetektől kapott anyagi juttatást.

³⁰ Forrás: <http://www.krone.at/581659> (Letöltve: 2018. 02. 26.)

³¹ Forrás: <https://kurier.at/politik/inland/mehr-muslime-als-katholiken-in-den-wiener-pflichtschulen/285.859.910> (Letöltve: 2018. 02. 26.)

³² Ezt saját magam is láttam és tapasztaltam, de a nemzetközi irodalom is foglalkozik ezzel, amikor a szekularizált Törökországot elemzik. Ahmet T. Kuru: *Secularism and State Policies Toward Religion: The United States, France, and Turkey*. Cambridge University Press, 2009, 110.

³³ Forrás: <http://religion.orf.at/stories/2737534/> (Letöltve: 2018. 02. 26.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

hoz az országhoz és a hadsereghez, amelyben szolgálnak.³⁴ A tábori imámok szerepe tehát sajátosan is megközelíthető napjainkban. Löw Lipót vagy épp Nádasi Alfonz beszédeik által véleményformáló hatással voltak a katonákra, akár az ellenségre is, míg más tábori lelkészek tetteikkel váltottak ki jelentős kulturális, politikai hatást. A tábori imámok sem kivételek napjainkban. Jelentőségük két szempontból is kiemelhető. Az egyik, hogy hatni tudnak az iszlám hitű katonákra, így hozzátartozóikra is közvetett formában. A másik, hogy egyházi társadalmi státuszuk és katonai tisztí beosztásuk miatt, még azokban az országokban is, ahol a politikai tevékenységük jelentősen korlátozott, egyszerre érik el a katonai és a polgári világot szavaikkal és tetteikkel, illetve azok következményeivel. Adódik ebből, hogy a vallási ideológiákhoz kötött terrorista befolyás csökkentésében és átfelműlésében jelentős szereppel bírhatnak. A tábori imámok a vallási megosztottság miatt azonban nem képesek megszólítani egyszerre mindenkit, még saját vallásukon belül sem. Franz-Josef Overbeck esseni püspök, a német hadsereg, a Bundeswehr tábori püspöke szerint jelenleg a nagy létszámú (kb. 4500 fő) iszlám hitű német katonához nehéz olyan vallási vezetőt rendelni, akit mindegyikük elfogadna, és tárgyalni lehetne vele a muszlim katonák lelkiigondozásának biztosítása végett.³⁵ Az iszlám hitű katonák vallási megnyilvánulásai érzékeny téma, hiszen a terroristák által propagált vallási elemek külső megnyilvánulásaiban a vallásukat hithű módon és békésen gyakorlókéhoz hasonlít.³⁶ Az osztrák tábori imám eme érzékeny területen kellő bölcsességgel kell megfogalmazza szavait, hogy hatással legyen az iszlám hitű katonákra. Ugyanakkor számára is kihívás, hogy ki fogadja el őt olyan vallási vezetőnek, akit hiteles iránymutatónak tart. Az első tábori imám (2005 óta) a brit hadseregben Asim Hafiz, akit szolgálataért a Brit Birodalomért Rend tisztí fokozatát kapta.³⁷ Egy interjúban elmeséli, hogy amikor Afganisztánban szolgált, 20 helyi molla hallgatta beszédét, akiknek a brit katonákhoz való viszonyuk alapvetően változott meg ezáltal.³⁸ A piros pipacsos hidzsáb támogatása és a virág hordása által Asim Hafiz a közvélemény befolyásából is kivette részét.³⁹ Az Amerikai Egyesült Államok vallási támogatás kézikönyvében a hangsúly a vallásgyakorlás biztosításában, kisebb részben a kulturális és a lelki (és ilyen értelemben a lélektani) feladatok megoldásán van. Érdekes azonban megfigyelní, hogy a részletezésekben és felsorolásokban felmerül a kapcsolattartás a helyi

³⁴ Forrás ehhez: <http://www.bbc.com/news/uk-25680656> (Letöltve: 2018. 02. 26.)

³⁵ <https://www.domradio.de/themen/soldaten-und-kirche/2018-02-22/bischof-overbeck-ueber-traditionerlass-ausruestung-und-muslime> (Letöltve: 2018. 02. 28.)

³⁶ Erre példa volt Ausztriában egy fénykép, amelyről először azt hitték az Iszlám Államot éltető katonák ábrázol, lásd: <https://kurier.at/chronik/wien/abwehramt-kein-platz-fuer-islamisten-im-bundesheer/143.239.096> (Letöltve: 2018. 02. 28.)

³⁷ <https://www.chathamhouse.org/london-conference/speakers/asim-hafiz> (Letöltve: 2018. 02. 28.)

³⁸ http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/11/04/asim-hafiz-british-military-imam_n_6100720.html (Letöltve: 2018. 02. 28.), itt írnak arról is, hogy 700 muszlim katona szolgál a brit hadseregben, melynek összlétszáma kb. 200 000 fő.

³⁹ http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/11/06/poppy-hijab-asim-hafiz_n_6115432.html (Letöltve: 2018. 03. 01.) A piros pipacs a britek két háborúja előtti tisztelgés szimbóluma. Ha egy brit muszlim ilyen szimbólumot hord magán, az részben a brit birodalomhoz való kötődését és az iszlám radikalizmus elleni fellépését is szimbolizálja.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

vallási vezetőkkel a parancsnok iránymutatása szerint, kulturális szervezeti különbségek tanulmányozása műveleti területen. Külön bekezdés foglalkozik azzal, hogy a tervezés és végrehajtás szakaszában vallási ügyekben a vallási támogatók (tábori lelkészek, rabbik, imámok stb.) tanácsadói képességét figyelembe kell venni.⁴⁰ Felsorolásban kiemeli – előző részletezéseként – a polgári biztonságban (főleg a kulturális és vallási helyek kapcsán), polgári irányításban (főleg a helyi lakosok biztonságát illetően), alapvető szolgáltatások visszaállításában (a kiszolgáltatott népesség megsegítését segítő intézkedések) nyújtható segítségét a parancsnok számára.⁴¹ Az internet és a közösségi média az Arab Tavasz és az Iszlám Állam kapcsán kikerülhetetlen biztonsági tényezővé nőtte ki magát. A nemzetbiztonságot érintő írárok is felvetik, hogy ezen a csatornán is fontos az egyházi személyek, vezetők megfelelő kommunikációja.⁴²

ÖSSZEGZÉS

„A katonai lelkestség kormányzati szempontból már alapvető küldetésének teljesítésével is hozzájárul a békére irányuló törekvésekhez, hiszen erősíti a katonák vallási identitását, és elősegíti kötődésüket vallási közösségükhöz, ezáltal pedig segít megakadályozni szélsőséges tendenciák kialakulását. A tábori lelkészek a vallási gyakorlatok révén vagy a vallás szélsőséges csoportok általi, politikai célú felhasználását érintő kérdésekről folytatott személyes beszélgetések segítségével is preventív tevékenységet fejthetnek ki.”⁴³ Amint látuk, az egyházi személyek hadseregben szolgáló tagjai számos esetben kulturális, politikai, diplomáciai feladatot teljesítettek, vagy nem tettek ilyet, de tevékenységüknek ilyen hatása volt. Minden katonai kötelék parancsnoka, aki mellett tábori lelkész szolgál, tudatában kell legyen ezeknek a hatásoknak, az ezekből adódó veszélyeknek is, de sokkal inkább annak, hogyan használhatja ezeket az adott tervezés vagy végrehajtás eredményessége érdekében. A sokszínű lelkeszi szolgálatok, melyek többféle vallás képviselőit gyűjtik magukba, számos lehetőséget nyújthatnak különböző műveleti és hazai területen egyaránt. Az Európát érő iszlám hatással kapcsolatban pedig egy sajátos eszköz lehet a biztonság szavatolásában és egyes iszlám területen végrehajtott műveletekben a tábori imám jelenléte, tevékenysége, de akár szakképzettsége, tapasztalata is.

⁴⁰ A kézikönyv 4-35. pontja.

⁴¹ FM 1-05 Religious Support, 2012 October, HQ, Department of the Army, forrás: https://www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/1-05/fm1-05_2012.pdf||Religious Support (Letöltve: 2018. 03. 01.)

⁴² 2nd Lt. Anna Juliano: Discussing Jihad, Innovative counterterrorism messaging devised by U.S. Army cadets could help change the minds of would-be extremists. In: per Concordiam, Volume 7, Issue 4, George C. Marshall Center, 2016, 41.

⁴³ Freistetter: i. m. 214.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Borovi József: A magyar tábori lelkészet története. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1992, forrás: <http://www.ktp.hu/document/borovi-jozsef-magyar-tabori-lelkeszet-tortenete-1-resz>
2. Ferenci D. Ebubekir: Magyarok és iszlám. demirPReSS, Isztambul, 2010, 135–138.o.
3. Freistetter, Werner: A tábori lelkészek a béke evangéliumának szolgálatában. In: Közös küldetésben, katona és lelkész az ember és a nemzet szolgálatában. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017.
4. Germanus Gyula: Allah akbar! Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1976.
5. Hansen, Kim Philip: Military Chaplains and Religious Diversity. Springer, 2012.
6. 2nd Lt. Juliano, Anna: Discussing Jihad, Innovative counterterrorism messaging devised by U.S. Army cadets could help change the minds of would-be extremists. In: per Concordiam, Volume 7, Issue 4, George C. Marshall Center, 2016. Totha Péter Joel – Köves Slomó: Tóra és hadviselés. Zsidók és hadviselés bibliai időkben és napjainkban. In: Közös küldetésben, katona és lelkész az ember és a nemzet szolgálatában. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017.
7. Kállay Béni: A szerbek története 1780–1815. 1. kötet, A Magyar tudományos akadémia könyvkiadó-hivatala, 1877.
8. Dr. Nádasi Alfonz OSB: Hadinapló. Győri Egyházmegyei Levéltár, 2009.
9. Pivárcsi István: Magyar hadvezérek kalandjai. Fapadoskonyv Kft., Budapest, 2015.
10. The Study of Shi'i Islam: History, Theology and Law. I. B.Tauris, 2014.
11. T. Kuru, Ahmet: Secularism and State Policies Toward Religion: The United States, France, and Turkey. Cambridge University Press, 2009.
12. Dr. Ujházi Lóránd: A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása. Szent István Társulat, Budapest, 2014.
13. Ujházi Lóránd: Vallási feszültségek és biztonsági kérdések Ukrajnában. *Seregszemle*, XIII 2-3).
14. Dr. Varga A. József: Katonák-lelkészek Tábori lelkészek. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2010.
15. Zakar Péter: Tábori rabbik 1848–49-ben. *Múlt és Jövő*, 1998/1.
16. https://honvedelem.hu/szervezet/mh_ckelmk
17. https://honvedelem.hu/cikk/40905_udvariassagi_latogatas_tomo_vuksic_tabori_puspoknel
18. <https://www.szekesfehervar.hu/uldozott-keresztenyek-a-kozel-keleten-interju>
19. <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/shadow-death-priests-front-line-battle-ukraine-n34461>
20. https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/02/20/dramatic-photos-ukraines-priests-take-an-active-role-in-protests/?utm_term=.78e69deb0582
21. <https://www.magyarKurir.hu/hirek/ukran-valsag-feszultsegek-az-ortodox-egyhazban>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 2. szám

22. <https://www.smithsonianmag.com/history/in-iraq-a-monastery-rediscovered-12457610/?no-ist>
23. <http://www.nytimes.com/2009/12/19/world/middleeast/19monastery.html>
24. <http://zsido.com/rabbik-monarchia-hadseregeben>
25. https://honvedelem.hu/cikk/izraeli_rabbi_a_tatai_dandarnal
26. Tarján M. Tamás: Bosznia-Hercegovina okkupálása, in: Rubikon, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1878_julius_29_bosznia_hercegovina_okkupacioja
27. http://magyariszlam.hu/mikmagyar/print.php?type=A&item_id=16
28. <http://religion.orf.at/stories/2696523/>
29. <https://diepresse.com/home/panorama/religion/5263601/Zahl-der-Muslime-in-Oesterreich-seit-2001-verdoppelt>
30. <http://www.krone.at/581659>
31. <https://kurier.at/politik/inland/mehr-muslime-als-katholiken-in-den-wiener-pflichtschulen/285.859.910>
32. <http://religion.orf.at/stories/2737534/>
33. [http://www.bbc.com/news/uk-25680656,](http://www.bbc.com/news/uk-25680656)
34. <https://www.domradio.de/themen/soldaten-und-kirche/2018-02-22/bischof-overbecker-traditionserlass-ausruestung-und-muslime>
35. <https://kurier.at/chronik/wien/abwehramt-kein-platz-fuer-islamisten-im-bundesheer/143.239.096>
36. <https://www.chathamhouse.org/london-conference/speakers/asim-hafiz>
37. http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/11/04/asim-hafiz-british-military-imam_n_6100720.html
38. http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/11/06/poppy-hijab-asim-hafiz_n_6115432.html
39. https://www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/1-05/fm1-05_2012.pdf